

11. Smolenyuk P. S. (2010). Korporatyvna kul'tura yak osnova rozvytku orhanizatsiyi [Corporate culture as the basis of organization]. *Nauka y ekonomika - Science and Economics*, 1, pp.123-128

12. Strehkova S. V. (2012). Kadrova polityka: vazheli vplyvu na efektyvnist', mekhanizmy ta instrumenty realizatsiyi [Personnel policy: leverage efficiency mechanisms and instruments]. *Ekonomichnyy chasopys–XXI - Economic Annals–XXI*, 3/4, pp. 66-70

13. Khymych I., Pohaydak O. (2010). Korporatyvna kul'tura – vazhlyvyvyy element vnutrishn'oho seredovyscha pidpryyemstva [Pohaydak Corporate culture - an important element of the internal environment]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava [Socio-economic problems and the state]*, 3 (1), pp. 118-123.

14. Ofitsiyyny sayt kompaniyi PAT «Ukrtelecom» [Official site of JSC "Ukrtelecom" Company information]. Retrieved from <http://www.ukrtelecom.ua/about/today>

УДК 657. 633

І. Є. Старко

кандидат економічних наук, викладач

Львівського техніко-економічного коледжу

Національного університету "Львівська політехніка", м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

У статті запропоновано організаційну структуру служби управлінського контролю в контексті перевірки нематеріальних активів. Визначено мету та завдання управлінського (внутрішнього) контролю нематеріальних активів. Наведено складові механізми реалізації контролю нематеріальних активів. В межах дослідження зроблені висновки щодо потреби у чіткій організації управлінського контролю нематеріальних активів для забезпечення оперативного виконання поставлених завдань.

Ключові слова: нематеріальні активи, управлінський контроль, організація управлінського контролю, служба контролю, механізм управлінського контролю.

Starko I. PARTICULARITIES OF MANAGEMENT CONTROL ORGANIZATION OF INTANGIBLE ASSETS

The organizational structure of management control supervisory service in the context of intangible assets is suggested in the article. The purpose and task of management (internal) control of intangible assets are defined. The components of mechanism of intangible assets control realization are given. In terms of the research, conclusions concerning necessity of clear arrangement of management control of intangible assets in order to provide current fulfillment of the tasks.

Keywords: intangible assets, management control, arrangement of management control, supervisory service, mechanism of management control.

Стрімкий розвиток інформаційно-інноваційних технологій стимулює виявляти нематеріальні активи і працювати з ними, як з інструментами доходності та стратегічної стійкості бізнесу. Це завдання покладено на управлінський (внутрішній) контроль, як процес, що забезпечує ефективність та результативність діяльності підприємства. Необхідність виявляти весь комплекс нематеріальних активів, впливає з розуміння феномену нематеріальних активів, який полягає у генеруванні ними економічних благ для підприємства, впливу на його фінансово-економічний потенціал і ринкову вартість. Серед проблемних питань організації контролю нематеріальних активів слід виокремити такі: недосконалість методики та організації контролю нематеріальних активів, його неоперативність щодо впливу на управлінські рішення, недосконалі структура органів контролю, недостатня відповідність існуючого порядку інвентаризації реальним особливостям об'єктів нематеріальних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо питання організації управлінського (внутрішнього) контролю нематеріальних активів показав, що вказана проблематика перебуває на початковій стадії

наукових досліджень. Проблема методології та організації внутрішнього контролю нематеріальних активів присвячені праці В. П. Пантелєєва, В. Ф. Максимової, О. В. Кантаєвої, Л. В. Нападовської, С. В. Шульги, О. В. Сметанко, Н. В. Винниченко та ін. Віддаючи належне вагомості наукових розробок вчених, невирішеним залишається низка питань теоретичного та прикладного характеру щодо методики і організації управлінського контролю використання нематеріальних активів. Метою статті є дослідження особливостей організаційного механізму управлінського (внутрішньогосподарського) контролю підприємства.

Управлінський контроль нематеріальних активів передбачає в першу чергу попередній контроль щодо операцій, пов'язаних з цими активами на стадії розгляду первинної документації. Він повинен носити превентивний характер, що полягає у запобіганні й профілактиці конфліктних ситуацій та служити інструментом в організації самоконтролю менеджерів та сприяти ефективному прийняттю рішень [1, с. 36]. Це дозволить обмежити вплив зовнішнього контролю, виконуючи функцію профілактичного заходу через внутрішню спрямованість контрольних дій, а саме

уникнення порушень через неоприбуткування нематеріальних активів, відсутності правонаступних документів на ці активи (ліцензійних, авторських договорів, патентів), неточності при визначенні їх вартості тощо. Це забезпечується за допомогою виконання таких контрольних процедур як запити, спостереження, інвентаризації, аналітичні процедури.

Інвентаризація нематеріальних активів виступає однією із ключових технологій у системі управління інтелектуальною власністю в бізнесі. Вона сприяє забезпеченню стратегічного розвитку підприємства в умовах конкуренції. Ігнорування інтелектуальною власністю призводить до фінансових втрат та неконкурентноздатності у ринковому середовищі. Основними завданнями інвентаризації нематеріальних активів є: перевірка документів, які підтверджують право на об'єкти нематеріальних активів; оцінка стану об'єктів нематеріальних активів; забезпечення достовірності даних для документального закріплення прав на виявлені об'єкти інтелектуальної власності з метою їх включення до складу нематеріальних активів. Ціль інвентаризації нематеріальних активів полягає у створенні реєстру, який відображає реальний стан нематеріальних активів на підприємстві. Результати інвентаризації нематеріальних активів дозволяють визначити стратегічний вектор оптимального використання підприємства і його потенційних можливостей.

Контрольна система має володіти чітко визначеною метою та завданнями. На наше переконання, мета контролю нематеріальних активів – забезпечити раціоналізацію використання нематеріальних ресурсів через застосування методів, засобів, прийомів і технологій контрольних процедур. Досягнути цієї мети можна за умови розв'язання наведених нижче завдань:

- перевірка правомірності відображення об'єктів інтелектуальної власності та інших прав у складі нематеріальних активів;
- перевірка правильності документального оформлення операцій з нематеріальними активами;
- перевірка організації бухгалтерського обліку операцій з нематеріальними активами:
- обґрунтування правильності формування первісної вартості нематеріальних активів;
- обґрунтування визначення терміну корисного використання нематеріальних активів;
- своєчасне відображення в бухгалтерському обліку операцій з надходження, вибуття, надання та отримання прав на нематеріальні активи;
- перевірка правильності розкриття інформації про нематеріальні активи в облікових реєстрах та бухгалтерській звітності;
- перевірка правильності нарахування амортизації на нематеріальні активи;
- аналіз ефективності використання нематеріальних активів на підприємстві;
- розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління нематеріальними активами [2, с. 195].

Вважаємо, що цей перелік доцільно доповнити такими завданнями: перевірка належності даному підприємству усіх нематеріальних активів, що відображені у фінансовій звітності; перевірка відповідності об'єктів нематеріальних активів класифікації, наведеній у П(С)БО 8 "Нематеріальні активи"; перевірка достовірності первісної та залишкової вартості нематеріальних активів в обліку та звітності й відповідності нарахування амортизації об'єктів нематеріальних активів обраній обліковій політиці; підтвердження достовірності відображення у бухгалтерському обліку результатів переоцінки нематеріальних активів; перевірка відповідності відображених операцій з нематеріальними активами до податкового законодавства; перевірка законності списання об'єктів нематеріальних активів.

Особливістю контролю нематеріальних активів є перевірка їх об'єктів і аналіз прав, що з них випливають. Це зумовлює потребу в дослідженні юридичної форми документів, що може бути здійснене за умови залучення до контролю консультантів і експертів, які спеціалізуються з цих питань.

Управлінський контроль нематеріальних активів здійснюється на основі механізму реалізації контролю та інформаційного забезпечення. Структура механізму реалізації контролю нематеріальних активів має такі складові: методологічний механізм – застосування методик, методів і способів, форм контролю нематеріальних активів; економіко-фінансовий механізм – фінансово-ресурсне забезпечення контролю нематеріальних активів; техніко-технологічний механізм – застосування інструментів та процедур контролю, програмного забезпечення; організаційний механізм – організаційна структура контролю нематеріальних активів, організація роботи підрозділів; кадровий механізм – система кадрового потенціалу контролерів нематеріальних активів, їх обов'язки, функції та повноваження (рис. 1).

Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту (МСА) визначають внутрішній (управлінський) контроль, як процес, який розроблений, запроваджений і підтримуваний тими, кого наділено найвищими повноваженнями, управлінським персоналом, а також іншим працівникам, для забезпечення обґрунтованої впевненості у досягненні цілей суб'єкта господарювання стосовно достовірної фінансової звітності, ефективності і результативності діяльності, а також дотриманні законів і нормативних актів [3]. Найбільш відповідними організаційними формами управлінського контролю об'єктів нематеріальних активів є: формування окремої служби управлінського контролю; залучення аудиторських фірм до процесу контролю; забезпечення контролю тими посадовими особами, що є на підприємстві; формування окремих ревізійних комісій.

Структуру служби управлінського контролю в контексті перевірки нематеріальних активів наведено на рис. 2.

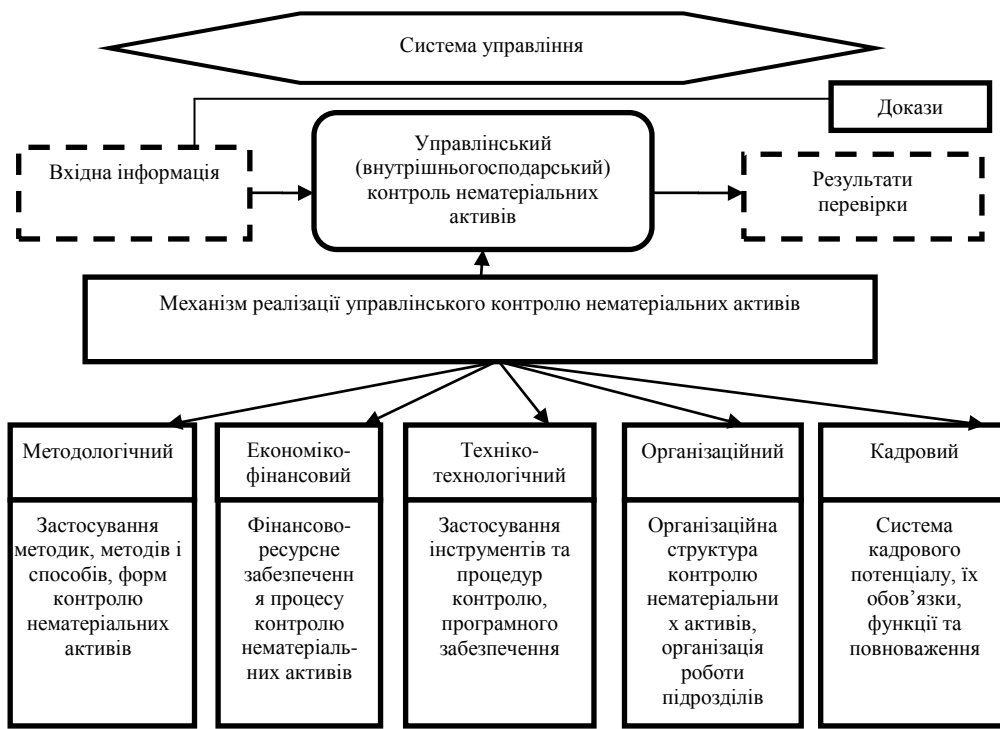

Рис. 1. Механізм управлінського контролю нематеріальних активів підприємства

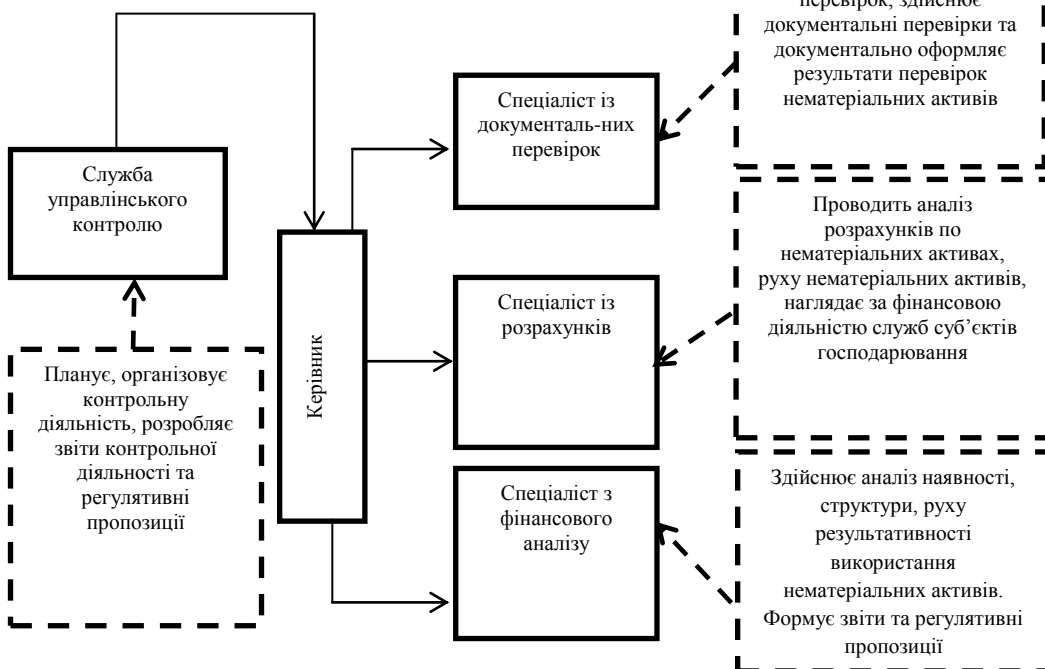

Рис. 2. Організаційна структура служби управлінського контролю підприємства

Керівник відділу (служби) управлінського контролю формує основу контрольної діяльності, визначає плани контролю нематеріальних активів, інструменти, види та методи контролю, формує звіт за результатами контролю та подає пропозиції щодо покращення системи контролю. Спеціаліст із документальних перевірок формує плани документальних перевірок, визначає терміни та

виконавців перевірок, бере участь у перевітках, готує проміжні та кінцеві звіти за результатами перевірок. Спеціаліст із розрахунків здійснює розрахунки вартості нематеріальних активів, нагляд за динамікою руху нематеріальних активів і нагляд за фінансовою діяльністю суб'єкта господарювання. Спеціаліст з фінансового аналізу – проводить аналіз фінансового стану підприємства, складу та структури нематеріальних активів, руху та ефективності використання нематеріальних активів, формує звіт за результатами контролю нематеріальних активів.

Під час формування організаційної структури та складу персоналу служби управлінського контролю слід зосереджуватись на таких параметрах:

- набір кадрів, що проводитимуть контроль нематеріальних активів, з фаховою професійно-кваліфікаційною підготовкою та значним практичним досвідом роботи перевірки таких активів;
- забезпечення повної матеріальної незалежності контролерів задля забезпечення об'єктивності результатів контрольного процесу;
- здійснення постійних перевірок дотримання планів контрольних процедур.

Суб'єктами внутрішньогосподарського контролю нематеріальних активів є власник (учасник), працівник підприємства, залучений на договірних засадах виконавець, який проводить контрольні дії при виконанні покладених на нього службових обов'язків або лише на основі відповідних прав (інвентаризаційна комісія, ревізійна комісія,

внутрішній аудит тощо) [4, с. 134]. Об'єктами внутрішньогосподарського контролю виступають визнання об'єктів, облік та оцінка нематеріальних активів підприємства.

Аналізуючи систему управлінського контролю суб'єкта господарювання, вважаємо, що під час перевірки контролер виявляє відхилення планових (бюджетних) показників стану нематеріальних активів від фактичних, що відображаються в обліковій системі, а далі на основі виявлених відхилень розробляються регуляційні заходи.

Отже, суб'єктами управлінського (внутрішньогосподарського) контролю нематеріальних активів є виконавці контрольних процедур, особи чи організації, які наділені правами щодо здійснення контролю нематеріальних активів, зокрема, власники підприємства або залучені працівники чи організації (виконавці). Серед пріоритетних методів проведення управлінського контролю – формальна перевірка документів, нормативно-правова перевірка, арифметична перевірка, експертна перевірка, зустрічна перевірка документів, перевірка правильності відображення фінансово-економічних операцій за даними реєстрів бухгалтерського обліку, аналітична перевірка звітності, економічний аналіз, інвентаризація, спостереження.

Наявність контролю за ефективністю використання нематеріальних активів на підприємстві сприяє створенню йому позитивного іміджу. Контроль ефективності визначає, чи відповідають за обсягами отримані результати від використання нематеріальних активів понесеним витратами для їх створення чи придбання. Метою управлінського контролю є оцінка повноти досягнення запланованих цілей, виявлення проблем у використанні та обліку нематеріальних активів та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності їх використання. З метою підвищення ефективності управління наявними на підприємстві нематеріальними активами необхідно удосконалити методичний підхід до контролю ефективності використання нематеріальних активів, тобто перевірку економічності, продуктивності та результативності використання нематеріальних активів.

В умовах ринкових відносин змістом економічного контролю є система конкретних заходів, спрямованих на раціональне та ефективне господарювання підприємств усіх форм власності. Щоб успішно виконувати свою роль в системі господарського управління, контроль повинен бути

безперервним, об'єктивним, економічним, дієвим та науковим. Чітка організація управлінського контролю забезпечить оперативне виконання поставлених завдань, а саме: формування та надання керівнику інформації про ринок об'єктів інтелектуальної власності; прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень; формування інформації для достовірної оцінки наявних нематеріальних активів; визначення можливості отримання у майбутньому економічних вигод від використання нематеріальних активів.

Список використаних джерел

1. Нападівська Л. В. *Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці* / Л. В. Нападівська. – Д. : Наука і освіта, 2000. – 223 с.
2. Сметанко О. В. *Інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту нематеріальних активів в акціонерних товариствах України* / О. В. Сметанко // *Вісник СевНТУ : збірник наукових праць*. – 2011. – Вип. 116. – С. 194-200.
3. *Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, іншого надання впевненості та супутніх послуг* : видання 2010 р., ч. 1 / Пер. з англ. : О. Л. Ольховікова, О. В. Селезньов, О. О. Зеніна, О. В. Гук, С. Г. Біндер. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська палата України. – 842 с.
4. Пантелеєв В. П. *Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація* : [моногр.] / В.П. Пантелеєв ; Державна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2008. – 491 с.

References

1. Napadovs'ka L. V. (2000). *Vnutrishn'ohospodars'kyj kontrol' v rynkovij ekonomitsi* [internal control in a market economy]. *Nauka i osvita* [Science and Education], 223 p.
2. Smetanko O. V. (2011). *Informatsijne zabezpechennia vnutrishn'oho audytu nematerial'nykh aktyviv v aktsionernykh tovarystvakh Ukrainy* [Information Support Internal Audit intangible assets in joint stock companies Ukraine]. *Visnyk SevNTU*, 116, pp. 194-200.
3. *Mizhnarodni standarty kontroliu yakosti, audytu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnykh posluh* [International Standards on Quality Control, Auditing, Other Assurance and Related Services]. Per. z anh. : O. L. Ol'khovikova, O. V. Selez'nov, O. O. Zenina, O. V. Huk, S. H. Binder. Kyiv: Mizhnarodna federatsiia buhalteriv. Audytors'ka palata Ukrainy, 2010, 1, 842 p.
4. Panteleev V. P. (2008). *Vnutrishn'ohospodars'kyj kontrol': metodolohiia ta orhanizatsiia* [Internal control: methodology and organization]. Kyiv: Derzhavna akademiia statystyky, obliku ta audytu, DP «Inform.-analit. Ahenstvo», 491 p.